

Za mimoriadne vydarenú pokladám štruktúru zborníka: uvedené dve časti, uvedené prihovormi a uzavreté rozhovormi, sprostredkujú čitateľovi Zigovo dielo, ktoré ešte nie je uzatvorené, plastickým spôsobom. Zborník sa totiž čitateľovi prihovára mnohými hlasmi a viacerými formami, mohlo by sa povedať, že rozpráva rečou filozofie na Slovensku. Ako historikovi filozofického myslenia na Slovensku sa mi zborník javí ako jeden z možných budúcich prameňov reflexie filozofického myslenia u nás.

Tibor Pichler

doc. PhDr. Tibor Pichler, CSc.
Filozofický ústav SAV
Klemensova 19
813 64 Bratislava
SR

ŠTVRTÝ DIEL HUSSERLOVEJ KOREŠPONDENCIE

SCHUHMANN, K. (vyd. v spolupráci s E. SCHUHMANNOVOU): EDMUND HUSSERL. Briefwechsel. (Korešpondencia). Zv. IV: Die Freiburger Schüler. (Husserliana Dokumente III, 4.) Dordrecht/Boston/London, Kluwer Academic Publishers 1994, XVII+580 s.

Je namieste termín freiburgskí žiaci, a nie Freiburgská škola (ako napr. Göttingenská škola) pre názov III. zväzku Husserlovej korešpondencie? Vydavateľ vo svojom *Úvode* na túto otázku odpovedá: ani "škola" a ani "fenomenológovia" - lebo nie všetci korešpondenti v tomto zväzku sú totiž fenomenológovia či Husserlovi žiaci. Freiburg totiž nebol len Husserlovou, ale aj Heideggerovou či Finkovou doménou.

H. Ammann, Husserlovým listom ktorému sa zväzok začína, patrí medzi týchto žiakov - vo Freiburgu sa bude v r. 1922 aj habilitovať, špecializujúc sa na fenomenológiu reči - a aj podľa Husserlovho hodnotenia to bol "Sprachforscher". Patria sem aj ďalší pisatelia: B. Baba z Japonska, H. Bohner a F. J. Brecht, prítomní každý jedným listom.

Prvá obsiahlejšia korešpondencia je s americkým žiakom D. Cairnsom. Ako dodatky sú uverejnené: Husserlovo písomné potvrdenie (z r. 1924), že Cairnsove znalosti nemčiny sú dostatočné na to, aby mohol sledovať jeho prednášky a semináre, a Husserlov súhlas na preklad *Formálnej a transcendentálnej logiky*, ktorý Cairns aj urobí.

Nasleduje krátka výmena medzi Husserlom a ďalším jeho žiakom Th. Celmsom, ktorý vo svojej habilitačnej práci (*Prolegomena zu einem traanszendentalen Historismus*) "podivuhodne a hlboko prenikol do ducha a cieľov jeho (Husserlovej) celoživotnej práce", a to len na základe poznania základov a fragmentov.

Korešpondencia s M. Farberom, ďalším americkým žiakom - študoval vo Freiburgu v r. 1923/24, avšak fenomenológom vo vlastnom zmysle sa nestal - z rokov 1936-1937 sa prirodzene týka Husserlovho syna Gerharta, v tom čase už žijúceho

v USA, ako aj prekladu *Logických skúmaní* do angličtiny, ktorý sa mu nepodarí zrealizovať - preloží ich až J. N. Findlay. Zaujímavé sú dva listy z r. 1937, a to list Farberov, obsahujúci celý dotazník (vzťah k Brentanovi, otázka bezpredpokladovosti, fenomenológia ako neevolučná teória atď.) a Husserlov, v ktorom odpovedá na všetky body, medzi nimi aj na otázku jeho postoja k historickému materializmu Marxa a Engelsa: "Také zvláštne historickofilozofické naivity ako naivity marxizmu ním nikdy nepohli." (s. 85)

Pomerne skromná korešpondencia s E. Finkom, pokladaným za najvernejšieho Husserlovho asistenta - predtým už ako študent robil Husserlovi pomocnú vedeckú silu - sa dá možno vysvetliť prevládajúcimi osobnými kontaktami a tým, že obaja žili vo Freiburgu. Ako dodatok tejto korešpondencie je uverejnený Husserlov posudok Finkovej dizertačnej práce, venovanej fenomenologickej analýze psychických fenoménov.

Korešpondencia s A. Gurwitschom začína v r. 1929 zaslaním jeho dizertačnej práce týkajúcej sa fenomenológie číreho ja, ktorá Husserla zaujme. Na strane druhej chcel Gurwitsch využiť Husserlove medzinárodné kontakty, ktoré by mu umožnili z Nemecka emigrovať. Po niekoľkoročnom vedeckom a pedagogickom pôsobení vo Francúzsku (v Paríži) sa mu aj podarí napokon usadiť sa v USA.

Ponechávame bokom niekoľkoriadkový list japonského žiaka Y. Hamadu. Ch. Hartshorne je ďalší Američan - študoval vo Freiburgu v r. 1924-1926 -, s ktorým si Husserl vymenil niekoľko listov. Zaujímavý je list zo septembra 1928, v ktorom Hartshorne odporúča do pozornosti freiburgských filozofov študenta menom Mellon. Z komentára vydavateľa vyplýva, že ide o syna známej pittsburskej bankárskej rodiny, ktorý vo Freiburgu študoval a v r. 1928-33 bol aj lektorom angličtiny. K domnienke, že ide o zakladateľa či potomka dodnes aktívnej Mellonovej nadácie, je len krôčik.

Korešpondencia s Heideggerom začína v r. 1916 Husserlovým záujmom o jeho habilitačnú prácu (*Die Kategorien- und Bedeutungslehre des Duns Scotus*, Tübingen, 1916). Uverejnených je 24 listov Heideggerovi a 2 Husserlovi, z ktorých jeden - začína oslovením "Milý otcovský priateľ" - sa týka ich spolupráce na článku pre encyklopédiu *Britannica*. Ostatné Heideggerove listy sa zničili počas bombového náletu v r. 1940 na Antverpy. Z Husserlových oslovení Heideggera ("Milý pán kolega", "Milý priateľu", "Môj milý Heidegger", "Najmilší priateľ") a ani z obsahu listov nič nenaznačuje ich budúci rozchod. Pravda, v liste Heideggerovi z mája 1928 si Husserl neodpustí poznámku, že nemeckí účastníci jeho seminára na rozdiel od tých zahraničných - jeden Angličan (W. Kneale), dvaja Holanďania, jeden Litovčan zo Štrasburgu (E. Levinas), jeden Rus (J. Schor) a jeden starý profesor z Melbourne (W. R. Boyce Gibson) - boli priemerní, lebo "tí dobrí sú zrejme u Vás" (rozumej u Heideggera). A posledný list (z apríla 1933) už nepíše Heidegger, ale jeho žena Elfrida Malvíne Husserlovej ako "výraz nezmenenej vďačnosti". Na strane druhej sa nemožno zbaviť dojmu, že so zmeňou režimu sa Heideggerovci začínajú od Husserlovcov alibisticky dištancovať.

Nasleduje niekoľkolistová výmena so sestrou benediktínkou A. Jaegerschmidovou - bola Husserlovou žiačkou v r. 1916 - z rokov 1929-1936.

Korešpondencia s Viedeňčanom F. Kaufmannom, ktorý fenomenológiu aplikoval na právo, patrí medzi najbohatšie. Možno si všimnúť, že kým Husserl svoje oslovenia obmieňa ("Veľavážený pán doktor", "Milý pán kolega", "Milý priateľu"), jeho

korešpondent opakuje bezo zmeny: "Vysokopostavený pán tajný radca". V dlhšom Husserlovom liste z mája 1936 zaujmú, ba aj dojmú pasáže, v ktorých uvažuje o vysťahovaní z Nemecka (kde sa stal po 50-ročnej práci pre túto krajinu "deklasovaným" živilom) v nádeji, že bude môcť spolupracovať s novopečeným súkromným docentom Landgrebem a dr. Patočkom v intenciách svojho "prvého vychovávateľa" T. G. Masaryka. Pomoc pri tomto presťahovaní do Prahy, ktoré sa však neuskutoční, prisľúbili aj obaja predsedovia Pražského filozofického krúžku E. Utitz a J. B. Kozák, ako aj K. Engliš. Husserl tiež s prekvapením konštatuje, že Englišova "cenná kniha" *Teleologische Theorie der Wirtschaft* obsahuje kapitoly z formálnej axiológie a praktiky, ktorými sa on sám už zaoberal vo svojich prednáškach v Göttingene v r. 1911.

Najobsiahlejšou je korešpondencia s L. Landgrebem, ďalším Husserlovým žiakom a asistentom - zaberá štvrtinu celého zväzku -, počnúc r. 1925 a končiac r. 1937. Možno to vysvetliť tým, že sa najlepšie zachovala z oboch strán, ako aj tým, že Husserlov korešpondent býva v Hamburgu. Časť tejto korešpondencie medzi "Veľactným, milým pánom tajným radcom" a "Milým pánom doktorom" (až v jednom liste z mája 1937 sa z "milého pána doktora či kolegu stane "milý priateľ") sa točí okolo Landgrebeho habilitačného štipendia a potom docentúry, ktorú sa Landgrebemu podarí získať až na Nemeckej univerzite v Prahe v r. 1936. Medzitým sa Husserl snaží dať ho do kontaktu s Patočkom, takže v decembri 1933 už píše do Prahy obom. Počnúc rokom 1935 možno vďaka tejto korešpondencii sledovať Husserlovu prípravu videnských a pražských prednášok na jednej strane a na strane druhej sťahovanie jeho osobného archívu do Prahy, kde sa na pôde Pražského filozofického krúžku malo začať s vydávaním jeho *Zobraných spisov*. Posledné dva listy z januára a apríla 1938 už nepíše Husserl, ale jeho žena Malvína.

Nasledujú krátke epištolárne výmeny s P. Landsbergom, H. Lassnerom, K. Löwithom, ktorý v r. 1936 emigroval do Japonska, kam mu Husserl aj napíše, dúfajúc, že nezostane pri antropológii ako Scheler a Heidegger, ktorí nepochopili zmysel transcendentálnej fenomenológie. Tento posudok sa vzťahuje aj na H. Marcuseho, ako vidno z jediného Husserlovho listu z januára 1932, v ktorom ďakuje za zaslanie práce o Hegelovej ontológii (*Hegels Ontologie und die Grundlegung einer Theorie der Geschichtlichkeit*, Frankfurt, 1932).

Korešpondencia s A. Metzgerom začína zaslaním dizertácie Husserlovi, venovanej rozdielu medzi fenomenológiou a kantovstvom a uverejnenej v r. 1915. V ďalšom liste o tri roky neskôr Husserl uisťuje Metzgera o svojej ochote, keďže je nadaný, zasvätiť ho hlbšie do fenomenológie, tej pravej transcendentálnej, a nie do fenomenológie jeho predchádzajúceho školiteľa R. F. Linkeho. Ako dodatok je uverejnené Husserlovo odporúčanie pre Metzgera z októbra 1933, v ktorom sa zasadzuje za to, aby tento nadaný bádateľ vo filozofii, avšak "neárijec", mohol pracovať v zahraničí.

Odhliadnuc od dvoch krátkych listov od japonského žiaka K. Miyatu, aj J. Patočkovi je Husserl ochotný - tak začína dopisovanie s ním v máji 1933 - venovať sa pod podmienkou, že odhodí svoje hotové filozofické presvedčenia, svoje "duchovné klapky". Korešpondencia sa potom týka najmä medzinárodného filozofického kongresu v Prahe (v r. 1934) a Patočkovej habilitácie, na ktorej Husserlovi záležalo. V poslednom liste ešte z januára 1937 Husserl Patočku so snúbenicou pozýva do Freiburgu.

Ďalším Husserlovým študentom vo Freiburgu bol Holanďan H. J. Pos - stane sa profesorom pre teoretickú filozofiu a dejiny filozofie na Univerzite v Amsterdame -, ktorý si dopisoval s Husserlom r. 1923-1935, pričom všetky listy až na jeden sú Husserlove. V korešpondencii s H. Reinerom je naproti tomu väčšina listov adresovaná Husserlovi.

Od A. Schütza nás delia Husserlov posudok dizertácie Ch. V. Salmona venovanej Humovi, list už spomínaného J. Schora a F. Schreiera Husserlovi. Korešpondencia s týmto Husserlovým pokračovateľom z rokov 1932-1938 iste patrí medzi tie, ktoré si zaslúžia viac pozornosti.

Poslednými korešpondentmi v tomto zväzku, väčšinou po jednom liste, až na Japona H. Tanabeho - 7 listov z r. 1922-1925 - sú: G. Stern, W. Szilasi, M. Thust, D. Czyżewskij, známy slavista a docent Ukrajinskej univerzity v Prahe v medzivojnovom období, a Y. Yasaki.

Jozef Sivák

Mgr. Jozef Sivák, CSc.
Filozofický ústav SAV
Klemensova 19
813 64 Bratislava
SR

HUSSERL A NOVOKANTOVCI

SCHUHMANN, K. (vyd. v spolupráci s E. SCHUHMANNNOVOU): EDMUND HUSSERL. Briefwechsel. (Korešpondencia). Zv. V: Die Neukantianer (Husserliana Dokumente III, 5). Dodrecht/Boston/London, Kluwer Academic Publishers 1994, VIII 224 s.

Piatym zväzkom Husserlovej *Korešpondencie* sa v tomto kompletnom vydaní zachovaných listov, ktoré napísal a dostal zakladateľ transcendentálnej fenomenológie, dostávame od listov fenomenológov (v širokom zmysle tohto slova) k listom ne-fenomenológov. Zatiaľ čo prvé štyri zväzky pokrývajú listy, ktoré si Husserl vymenil s fenomenologicky orientovanými mysliteľmi - od "brentanovcov" až po Husserlových "freiburgských žiakov" - a ktoré teda viac-menej sledujú jeho filozofický vývoj s ohľadom na jeho jednotlivé učiteľské pôsobiská, piaty zväzok obsahuje korešpondenciu s pomerne jasne vyhranenou skupinou filozofov, pre ktorých sa v historiografii filozofie zaužívalo označenie "novokantovci". V skutočnosti, že vydavatelja zaradili zväzok s názvom *Novokantovci* hneď za listy "fenomenológov" (a "fenomenológom") by sme - okrem pragmatických edičných dôvodov - mohli vidieť aj istý symbolický význam. Sú to totiž práve novokantovci, ktorí stoja spomedzi všetkých ne-fenomenologických mysliteľov obsiahnutých v *Korešpondencii* najbližšie k Husserlovej filozofii a k jeho celkovému chápaniu podstaty a úlohy filozofie. Napriek tomu, že Husserlova fenomenológia bola na začiatku 20. storočia vnímaná (a vyzdvihovaná) ako alternatíva k vtedy ešte dominujúcemu akademickému novokantovstvu, a aj napriek tomu, že sám Husserl